

1. בכל עיר ועיר | נחום אליעזר רבינוביץ': <http://bit.ly/1SzRQ9I>

תקומת מדינת ישראל וקיומן הגלויות מעמידים אותנו חדשים לבקרים בפני אתגרים אשר חלק מהם קשורים ליסודותיה של היהדות. אתגרים הדורשים התמודדות הלכתית, אחריות ציבורית ומבט הלכתי-ציבורי. אחד האתגרים המרכזיים הוא נושא הג'ור. מי היה מעלה על דעתו לפני חמישים שנה שאי פעם תתפורר ברית המועצות, ושיתאפשר ליהודים לצאת משם? הנס הזה התרחש לעינינו והביא לגל של עולים שכבר תרמו רבות לביסוס המדינה ולחיזוקה, אך בד בבד הביא לתוכנו את תוצאות תהליכי ההתבוללות הקיצונית שעברו על הקהילה היהודית שם. בין העולים יש אלפי זוגות מעורבים ופעמים רבות אפילו בן הזוג היהודי אינו יודע דבר על אמונת היהדות, וכל שכן על שבת וכשרות.

המצב שנקלענו לתוכו מורכב. מחד מדובר באנשים שאין לגביהם חזקת יהדות או שאינם מוגדרים כיהודים על פי ההלכה, ומאידך הם בחרו מרצונם להסתפח לעם ישראל והם שותפים מלאים במדינה, משרתים בצבא ומתערים בחברה הישראלית, וחלקם אף שולחים את ילדיהם לבתי ספר דתיים. כך הולכת ונוצרת קבוצה גדולה במדינת ישראל המרגישה מצד אחד כחלק מהחברה והמדינה, אך מצד שני נשארת זרה בתוך החברה היהודית שאליה היא מבקשת להצטרף.

כדי לתקן מצב זה הפתרון המתבקש הוא ג'ור. הדיון בג'ורם של העולים המבוגרים סבוך מלמצותו במסגרת מאמר זה, ואף במישור המעשי לא ברור באיזו מידה תהיה נכונות והיענות מצידם לשיתוף פעולה. אולם קיים מסלול אחר, שגם במישור ההלכתי וגם במישור המעשי הוא פשוט יותר, ואם נתחיל בו ללא דיחוי היום יהיה בכך פתרון לשנים הבאות. הפתרון הוא ג'ור ילדיהם הקטנים של אותם עולים לא יהודים.

תקנת ציבור

הפוסקים כינו את העיסוק בג'ור – אפילו קבלה של גר יחיד – “עניין גדול” והשווהו לדברים שיש בהם תקנת הציבור. על פי יסוד זה הם ביארו מדוע יש לבית דין שאינו סמוך רשות לגייר (ראה סמ"ע חו"מ סי' א ס"ק ג). מעתה, אם אפילו על קבלה של גר מבוגר יחיד כתבו כן, כל שכן על ג'ור קטנים, שכן יש פה תקנה דחופה לטובת הציבור כולו. אם בני הדור השני לעולים מברית המועצות לא יגורו כדון, אזי לכשיגדלו – להתחתן עם יהודים לא יוכלו, ובארץ אף עם גויים לא יוכלו להתחתן מפני שאינם בני דתם, והרי זה כעין מה שאמרו חז"ל (חגיגה ב, ב) “לישא שפחה אינו יכול ולישא בת חורין (ישראלית) אינו יכול”. אין לך פצצה חברתית מתקתקת יותר מזו! בסופו של דבר, הואיל ויהיה כאן ציבור גדול שאין לו תקנה בנישואין הדבר עלול לגרום לכך שתיתנן אפשרות ממוסדת לנישואים אזרחיים במדינה, ודבר זה יגרום נזק עצום.

תקדים לדבר מצאנו בהלכה לגבי חצי שפחה חצי בת חורין (גיטין מג, ב), שכופין את רבה לשחררה כי “מנהג הפקר נהגו בה”. הרמב"ם (הלכות עבדים ט, ו) מנמק זאת כך: “כופין את רבה ומשחררה כדי שתינשא ויסור המכשול, וכן כל כיוצא בזה”. שחרור שפחה הוא בעצם ג'רות, כיוון שבכך מכניסים אותה לקהל ישראל, ובעניין זה אין שואלין לרצונה, אלא כיוון שלאדון יש רשות עליה הוא מכניסה לכלל ישראל כדי להסיר המכשול. והרי בנידון שלנו, כשמדובר באלפים, קל וחומר בן קל וחומר הוא שצריך להסיר המכשול, ויש להכניס ילדים אלו לקהל ישראל.

כאשר מגיירים גדול נדרשת הסכמה מדעת שלו. אולם שונה דין הקטן. על פי ההלכה לא נדרשת הסכמה של הקטן לג'ור, הואיל והוא מוגדר כמי שאין לו דעת – דהיינו איננו רואים אותו כבעל שיקול דעת מספיק. הג'ור אצל קטן נעשה מדין “זכין לקטן” (כתובות יא, א). כלומר, בית הדין רשאי לעשות כל מעשה שהוא זכות לקטן.

אמנם יש שהעלו את השאלה האם יש “זכייה” במצב כזה. ברור שעצם הג'רות היא זכות גדולה, שהרי הוא נכנס תחת כנפי השכינה, והרי אפילו אם יקיים מצווה אחת כתיקונה יזכה לחיי עולם הבא. אולם מאידך, הואיל ואין שום הבטחה שהמגוריר הקטן יתחנך על ברכי התורה והמצווה, שהרי מן הסתם כשיגדל ימשיך באורח החיים שאליה הורגל בבית הוריו או בבית קרוביו הלא-יהודים, ממילא כנגד מעשה אחד של מצווה שיוכל לעשות, אם לא יחנכוהו לתורה ויראת שמים יעבור מן הסתם כמה וכמה עברות חמורות כקלות בחיביי כריתות ומיתות וכיוצא בזה. אולם כל זאת אינו אומר שאין כאן זכות. אדרבה, קלקלתו של אותו קטן היא תקנתו, שהרי כבר פירש הרמב"ם (הל' ממרים ג, ג) לגבי תינוק שנשבה “שהוא אנוס” ופטור מכל העונשין. נמצא שגרותו של הקטן, העובדה שנכנס תחת כנפי השכינה, היא זכות גדולה, ואין לגביו שום אפשרות של חובה כלל.

גדולי תורה בדורות האחרונים אמנם החמירו לא לגייר קטנים כי אם בתנאים מאוד מסוימים, והיו שפקפקו בזכות הג'ור, אבל המעיין בדבריהם היטב יראה שהחמרה לא הייתה מצד עיקר הדין והיא נועדה למנוע מצב של נישואי תערובת והתבוללות. אכן, בחו"ל הרתיעה הייתה מוצדקת. זהותה של הקהילה היהודית בגולה עומדת בסיכון מתמיד מפני טמיעה בחברה הכללית, ויחידים המתגיירים בגלל חיתון בדרך כלל מושכים החוצה וכל שכן שהחשש גדול לגבי ילדיהם.

אולם שונה המצב כאן בארץ ישראל. ההימנעות מלגייר קטנים לא רק שלא תתרום להרתעה מפני נישואי תערובת, אלא אדרבה – היא עלולה ליצור תנועת התבוללות עצומה, והואיל ואם יהיה כאן בארץ ציבור גדול של אינם יהודים המשולבים בחברה הישראלית ואף החברה רואה אותם כבשר מבשרה והם הולכים ונטמעים בין יהודים, הדבר יוביל גם לקשרי נישואין ויתרבו חלילה נישואי התערובת.

לפיכך ברור שאין להוסיף סייגים וג'רות בעניין הג'ור, אלא יש להעמיד הדין על תלו, ולהכניס את כל הנפשות הללו תחת כנפי השכינה בלי היסוס ובלי שהייה כלל וכלל. מובן מאליו שאחרי שבית הדין מגייר קטנים ובכך נעשה להם אב הוא צריך לטפל בצורכיהם הרוחניים ולנסות למשוך אותם בעבותות אהבה לחינוך יהודי כראוי (להרחבה הלכתית ראו בחיבורי שו"ת שיח נחום סי' סח"סט).

מבחינה מעשית, תהליך הגיור לילדים הוא פשוט. רוב העולים מלים את בניהם, אפילו אם אינם מתגיירים, ולו רק כדי שלא יראו כזרים. מה שנדרש אפוא עוד הוא הסכמה של ההורים וטבילה. הואיל ומדובר בקטנים הרי שאין צורך בקבלת עול מצוות. אם ירצו, כאשר יגיעו לגיל מצוות תעמוד להם האפשרות לפטור את עצמם מן הגרות. יש לאפשר גיור קטינים בהסכמת ההורים ואפילו כאשר האם אינה רוצה להתגייר בעצמה. כאמור כבר כיום יש אלפי ילדים ממשפחות מעורבות הלומדים בבתי ספר דתיים ובוודאי שניתן להתחיל בגיורם של אלו, והרי אלו כבר מקבלים חינוך דתי בבית הספר.

כדי שמהלך זה יצלח, על החברה הישראלית לראות בכך משימה לאומית וחברתית. אם אפשר עלינו לגייר את הקטנים בגיל צעיר, עוד לפני התחלת בית הספר היסודי. בנוסף עלינו ליצור לילדים ההולכים לבית הספר מסגרות מתאימות בבתי הספר או בקייטנות לתגבור לימודי היהדות ולספק לילדים הללו חינוך יהודי שיקשר אותם לתורה ולאמונה. גם תנועות הנוער הדתיות צריכות להושיט יד ולהיות שותפות לאתגר הזה ולקרב אליהן את הילדים הללו, כשם שבחופץ לארץ תנועות הנוער הדתיות פותחות את שעריהן לכלל האוכלוסייה היהודית, ומשכילות ליצור מסגרות ודרכים המתאימות לכלל הציבור לפי אופיו. אין צריך לומר שיש לנסות לשכנע את ההורים שגם הם יתקרבו ליהדות, אבל כאמור בשום אופן אין להעמיד תנאים כאלה או אחרים לעצם גיור הילדים, שהוא תקנת הציבור כולו. סמכות מפורזת

לאחרונה עלתה לדיון ציבורי השאלה אם יש צורך שכל הגיורים יהיו כפופים לסמכות הלכתית מרכזית אחת, או שניתן לאפשר הקמת בתי דין שיש להם סמכות הלכתית אוטונומית. ברור שאין מקום לחוקק חוק או לקבוע נוהל שכל הגיורים צריכים להיות כפופים לסמכות הלכתית מרכזית אחת. מעולם לא היה דבר כזה בישראל והדבר עלול לעקור את הגרות. אם יכפפו את כל הגיורים לאישורה של סמכות הלכתית אחת עלול להיווצר מצב שיש בו נעילת דלת לקבלת גרים. אדרבה, לאורך הדורות כל בית דין היה רשאי לגייר, והרי אפילו בימי הסנהדרין בתקופת הלל ושמאי ראינו ששמאי דחה כמה גרים ואילו הלל גייר את אותם גרים (שבת לא, א) – ומוכח שיש מקום לכך שיהיו הבדלים וגישות שונות בין בתי הדין. דווקא השמירה על גיוון בין בתי הדין היא היא שמאפשרת את קבלת הגרים.

לפיכך יש לתת לרבני ערים, כפי שהיה בכל הדורות, לעסוק בגיור ולמנות את חברי הרכב בית הדין שלהם בעצמם. זאת ועוד, רבני הערים קרובים יותר מאשר בתי הדין המרכזיים לאנשי עירם ולמסגרות העירוניות, ובכך יקל עליהם ליצור שיתופי פעולה עם בתי הספר, עם תנועות הנוער ועם התושבים השונים, והם יוכלו לעודד, ללוות ולקדם את תהליך גיור הקטנים.

הגיור בזמן הזה הוא אתגר דתי, חברתי ולאומי ראשון במעלה. אסור לנו להתחמק מלהתמודד עמו או לדחותו. עלינו להירתם בכל עוז לסוגיות גיור הקטנים ולהקים בכל עיר ועיר בתי דין לגיור, ובכך יתקיים בנו מהרה מקרא שכתוב (ישעיה סו, כ): "והביאו את כל אחיכם מכל הגוים"; "וְגַלְתִּי בִירוּשָׁלַם וְשִׁתִּי בְעַמִּי" (ישעיה סה, יט).

2. שׂוֹת שִׁיח נְחוּם סִימֵן סֵט

בעניין גדולים, כפי שאמרתי לכת"ר בזמנו שאיני רוצה לפסוק בזה ובוודאי לא לעסוק בזה. אבל אני עומד מאחורי הדברים שאמרתי, וכדאי להסביר קצת. כת"ר שואל על המתגייר שיראה טלוויזיה בשבת וכיו"ב. הרי ודאי שלא נעלם מכת"ר שלפני מאה שנה ויותר, כאשר החשמל התפשט בכל המקומות, היה ויכוח גדול בין חכמי ישראל אם יש בכלל איסור על החשמל, ואפילו כשעושה מלאכות. אמנם ח"ו להתיר אפילו להסתכל בטלוויזיה בשבת, אבל דכירנא כד הוינא טליא היו יהודים יפים (שיינע יידן) בכל המובנים שנהגו על פי פסיקתם של כמה מגדולי גליציה שהקלו מאוד בענייני חשמל, וביום טוב התירו לגמרי¹. והרי סוף סוף גם לפי פסיקתנו היום לאסור, מאן לימא לן שמהרה יתקיים בנו ז'אשיבה שופטיך' שבית דין יחייב עונש סקילה למי שהדליק נורה חשמלית? מעתה האם יש לפסול מתגייר שלתומו רואה טלוויזיה מפני שזו אחת מן החמורות (ושמא מן הקלות) שלא הודיעו לו²?

3. רבני דרך אמונה: מהלך מוצהר של גיור קטנים הוא חילול השם הרב אורי בצלאל פישר <http://bit.ly/2kHfLew>

פרשת הגיור מסעירה את המדינה, יש המצדדים בהצעת חוק הגיור החדש ויש שטוענים נגדו. ברצוני להתייחס למהלך שמקדמים רבני צוהר לגיור קטנים. לדעת רבני צוהר, בעיית הגיור היא בעיה רצינית ביותר ובעוד שנים אחדות עלולה לגרום להתבוללות נוראית בארץ. מתוך הבנה זו הם הגיעו למסקנה שיש לנסות לגייר את הילדים הקטנים של זוגות מעורבים. בכך יגרמו שבדור הבא הילדים יהיו יהודים. בגיור קטנים אין צורך בקבלת מצוות, ולכן אפילו שמדובר שההורים אינם שומרים תורה ומצוות אפשר לגייר את הילדים. ברצוני להעיר מספר הערות על מהלך זה:

1. הטענה שאפשר לגייר קטנים על אף שההורים אינם שומרים תורה ומצוות אינה מוסכמת לגמרי ותלויה במחלוקת אחרונים: מבואר בגמרא במסכת כתובות (יא, ע"א) שאפשר לגייר קטן על ידי דעת בית דין [כשאביו מביאו להתגייר ומתגייר עמו לא צריך דעת בית דין, אלא אומרים שנח לו במה שאביו עושה. עיין שו"ע, יורה דעה רסח, ז-ח]. עוד נאמר בגמרא כשמגיע הגר הקטן לגיל גדלות יש לו יכולת למחות בגיורו ואם לא מחה אינו יכול למחות לאחר מכן. יש לחקור מה הטעם שגר קטן יכול למחות בגיורו כשהגיע לגיל גדלות? משמע שיש איזה חסרון בגיור, ומשום חסרון זה הגר הקטן יכול למחות בגיורו כשיגיע לגיל גדלות. נחלקו האחרונים ואולי גם הראשונים בשאלה זו. יש מן האחרונים שטוענים שהטעם שיכול למחות בגיורו הוא, שהגיור פועל מצד זכין לאדם שלא בפניו. לכן, אם הוא מוחה בגיורו, הוא מוכיח שהגיור אינו לזכותו והגיור בטל. כמו גם במקרה של מתנה, אי אפשר לזכות לאדם דבר בעל כרחו. אם אינו רוצה לזכות במתנה, אי אפשר לזכות לו את המתנה. מאידך, יש שטוענים שהטעם שיכול למחות אינו משום שהגיור פועל מצד זכות אלא מצד שיש

חסרון בקבלת מצוות. כלומר, גר קטן אינו יכול לקבל מצוות וגם בית הדין לא יכול לקבל בשבילו את המצוות, לכן צריך קבלת מצוות כשמגיע לגיל גדלות. בכך שאינו מוחה על גיורו כשמגיע לגיל גדלות יש קבלת מצוות. אי מחאתו נחשב כקבלת מצוות. כדברי התוס' (מסכת סנהדרין סח, ע"ב, ד"ה ד"ה קטן אי וכו'): "ואע"ג דאמרין בכתובות (דף יא.) הגדילו יכולין למחות הא אמרין דכשגדלו שעה אחת ולא מיחו שוב אין יכולין למחות דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם ואין חסירים אלא קבלת מצות ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה."

לדעת, יש מקום להוכיח שהשו"ע עומד בשיטה שיש חסרון בקבלת מצוות. זו הסיבה שהשו"ע (יורה דעה רסח, ז-ח) פסק: "עובד כוכבים קטן, אם יש לו אב יכול לגייר אותו. ואם אין לו אב, ובא להתגייר או אמו מביאתו להתגייר, בית דין מגיירין אותו, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. בין קטן שגיירו אביו בין שגיירוהו ב"ד, יכול למחות כשיגדל ואין דינו כשיראל מומר אלא כעובד כוכבים: בד"א, כשלא נהג מנהג יהדות משהגדיל, אבל נהג מנהג יהדות שהגדיל שוב אינו יכול למחות."

השו"ע סובר שכל זמן שהגר הקטן לא נהג מנהג יהדות כשהגיע לגיל גדלות, יש לו יכולת למחות. מנהג יהדות הוא קבלת מצוות. צריך קבלת מצוות בעת הגדלות.

לפי שני הצדדים האלו, יש לדון האם יש יכולת לגייר קטן כשידוע שלא יקבל תורה ומצוות בעת הגדלות? הרי מצד החסרון של קבלת מצוות, יש לומר שאי אפשר לגייר קטן כשידוע שלא יקבל תורה ומצוות, הרי לעולם יהיה חסרון בגיורו. גם לצד שהגיור צריך להיות לזכותו יש לומר שאם לא יקיים תורה ומצוות בעת הגדלות, אז הגיור אינו לזכותו. שתי טענות אלו מצינו בדברי גדולי האחרונים בדור האחרון.

הרא"ה קוק זצ"ל כתב (שו"ת דעת כהן, סימן קמח): "והאמת אגיד לכת"ר, שיעקר היסוד שכ' במכתבי הראשון לכת"ר, שדעת ב"ד היא כקבלת מצוות, היכא דהאב מקבל עליו באמת לגדלו בקיום מצוות, וכשאינן העניין כך חסרה קבלת המצוות, לא משמע כן מדהתוס' דפ' בן סורר, דכתבו דקבלת המצוות נגמרת היא כשגדל ולא מיחה. ומ"מ בנ"ד, שבוודאי בגדלותו ג"כ לא ישים לב לקיום המצוות, כיון שיעקר גידולו וחינוכו הוא בעניין פריקת עול של קיום המצוות, הרי יחסר כח הקבלה של המצוות לגמרי ואין כאן גרות. וילה"א בזה הרבה עפ"מ שנראה מתוס' חולין ד' ד"ה כותים, דהיכא דלא נתגיירו ברצון טוב כ"א מפחד, כגרי אריות, והגרות לא ה' לגמרי, דהיינו שלא ה' קבלת מצוות כראוי, ל"ה גרים כלל, וה"נ כיון דהתינוק אין לו דעת לומר שנתגייר מאהבה, ולא עדיף מגרי אריות, וגרע מינייהו דאין כאן רצון שלו כלל, וכשיגדל עוד לא יקבל עליו המצוות לפי האומדן, אם כן ל"ה גרות כלל."

שו"ת שרידי אש (ח"ב, סימן צו) כתב: "והעיקר, שאין בזמננו שום זכות לקטן שגיירו אותו, ובפרט מי שמתגדל בבית הורים שאינם מקיימים תורה ומצוות, והילד ג"כ לא יקיים את המצוות שנתחייב בהם ע"י גרות. ואם כן לא זו בלבד שאין הגרות זכות לו, אלא היא חוב גמור, ואסור לגרום חוב לאדם אע"פ שאינו יהודי. ולא עוד, אלא שהגרות שהיא חובה לו היא בטלה ומבוטלה ואינו גר כלל ויבוא לידי מכשול, שיחשבוהו וגם הוא יחשוב א"ע לישראל. ואין לשער ולתאר את ריבוי המכשולים שיצאו מזה."

יש לציין שיש אחרונים שנקטו גישה אחרת, והם הבינו שאפילו אם הקטן לא יקיים תורה ומצוות בעת שמגיע לגיל גדלות, בכל זאת, הגיור לזכותו. אחד מהם הוא הרב משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה, אבן העזר, חלק ד, סימן כו, אות ג): "אבל הא אפשר לתקן דאת הקטנים יגיירו כי הם א"צ קבלת מצוות ויגיירום ע"ד ב"ד והוא זכות להם כי מכיון שלומדים בב"ס דתי אצל מורים יראי שמים הרי מצוי שיתגדלו להיות שומרי תורה שלכן אף שהוא ספק הוא זכות וודאי, וגם אף אם לא יתגדלו להיות שומרי תורה מסתבר שהוא זכות דרשעי ישראל שיש להם קדושת ישראל ומצוותן שעושים הוא מצוה והעבירות הוא להם כשגגה הוא ג"כ זכות מלהיות נכרים..." כפי שכתבתי לעיל לא ברורה לי לגמרי סברא זו, ואין הכרח גמור לדבר. שהרי אפילו אם נאמר שאכן, יש זכות, בכל זאת, יש מקום לדון מצד החסרון של קבלת מצוות.

2. על ידי גיור קטנים שאינם שומרים תורה ומצוות אנחנו מכניסים את עצמנו לריבוי ספקות. בנוסף לספק שהעליתי לעיל, יש ספק בין הפוסקים מה הדין במקרה של גר קטן שהגיע לגיל גדלות ולא מיחה בצורה מפורשת על גיורו, אך מתוך התנהגותו אפשר ללמוד שאינו רוצה להיות יהודי שומר תורה ומצוות, ובכך יש גילוי שהגיור אינו לזכותו? יש מן האחרונים שטוענים שצריך מחאה מפורשת, וכל עוד לא מחאה בצורה מפורשת, הגיור לא בטל. מאידך, יש אחרים שטוענים שאם מתנהג בצורה שמגלה שאינו רצונו לשמור תורה ומצוות, הרי יש בכך מחאה והגיור מתבטל.

אם נגייר קטנים שהסבירות היא גבוהה שלא ישמרו תורה ומצוות כשיגיעו לגיל גדלות, מתעוררת מחלוקת זו, ואין הכרעה ברורה בשאלה זו. כמובן, שיש מקום להקל כשיש צדדים לומר שאכן, בסופו של דבר יקיימו תורה ומצוות. כגון, שהזוג מתקרבים ליהדות ומתחייבים לשלוח את הבן לבית ספר דתי. אבל, בוודאי אי אפשר לפעול באופן גורף לגייר קטנים שידוע שהסבירות היא גבוהה שלא ישמרו תורה ומצוות כשיגיעו לגיל גדלות.

3. הרב אברהם סתיו הביא את דברי החת"ם סופר שסובר שבמקרה שהוריו הביאו אותו להתגייר, אז הוא אינו יכול למחות על גיורו. אך, הוא הביא את הדברים כאילו הם הלכה למשה מסיני. ועלי לציין, שבמאמר ארוך הארכתו לדון בדברי החת"ם סופר ושם הבאתי ראיות רבות לדחות את דבריו. ואציין שגם הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל השיג על דברי החת"ם סופר. הוא דחה את ראיותיו וכתב שמסתבר הדבר שיכול למחות, כיון שהגיור פועל מטעם שנוח לו במה שאביו עושה וטעם זה אינו אלא כשהמשיך את גרותו כשנעשה גדול.

4. יש מקום להיכנס לדחקים ולמחלוקות בין הפוסקים כשמדובר בשעת הדחק. השאלה היא, האם אכן, הגענו למצב של שעת הדחק? השאלה הזו עומדת על מספר נקודות: א. חסרי דת בארץ ישראל הם חמישה אחוזים מכלל האוכלוסייה. המספר הזה יקטן לאורך השנים ולא יגדל משום שאצל הדתיים יש ילודה יותר גדולה מאצל החסרי הדת. ב. חלק מחסרי הדת מתגיירים כדת וכדין. ג. יש מחסרי הדת שהם גברים שמתחתנים עם נשים יהודיות. אכן, מדובר כאן על מציאות לא טובה ואין ברצוננו שגוים יתחתנו עם יהודיות, אבל בסופו של דבר הילד שיוולד הוא יהיה יהודי ולא גוי. אם כן, בריבוי השנים יתמעטו הגוים ויתרבו היהודים. ד. מתוך חסרי הדת הרוב שמתגיירים הם נשים. ועיקר העביה מבחינת היחוס נמצא אצל הנשים. ה. האם אכן, על ידי מהלך זה נביא לשינוי כל כך גדול, ויהיה ריבוי גרים? אני מסתפק מאוד לומר שגם על ידי מהלך זה, לא נביא לידי ריבוי גרים שלא היו באים להתגייר בלי מהלך זה, ואולי היו מתגיירים בדרך של שמירת תורה ומצוות.

5. על הרבנים להתחשב בכך שיש ציבור גדול שהוא הציבור החרדי, וגם חלק מן הציבור הדתי לאומי, שלא מקבל גיורים אלו. אם הרבנים ינקטו עמדה שאינה מתקבלת על דעת רבים מן הרבנים הרי הם יגרמו עוול גדול לעם ישראל וגם לגרים. בכך הם יגרמו שיפסלו את כל הגרים שיתגיירו בגיורים אצל הציבור הדתי לאומי. דהיינו, במערך הגיור. אפילו אחד שיתגייר לשם שמים, יחששו שהגיור לא היה כהלכה וכיוצא ב. גדולי הרבנים מן הציבור הדתי לאומי צריכים להגיע להסכמה עם גדולי הרבנים מן הציבור החרדי. האם אפשר לעשות זאת? איני יודע, אך אני יודע שלא נעשה מאמץ מספיק כדי להגיע להסכמה זו.

6. אכן, יש בעיה של התבוללות. אך, עלינו לדעת שיש עוד דרכים למעט התבוללות זו. אחת מהן היא למעט את הבאת הגוים מחוץ לארץ. יש שפועלים להביא גוים מחוץ לארץ, עולי ברית המועצות שיש להם סבא יהודי, וכן הדבר ביוצאי אתיופיה שכיום מביאים רבים שהם גוים.

7. נראה לי, שבמהלך מוצהר של גיור קטנים בלי קבלת מצוות, יש חילול ה'. בכך אנחנו מצהירים קבל עם ועדה שיהדות אינה קשורה עם תורה ומצוות. בכך אנחנו מצהירים שאין מיוחדות בעם ישראל, אין לנו מטרה שהיא כמובן שמירת תורה ומצוות. העיקר להיות חלק מעם ישראל, להיות "ישראלי". רבים הם האומרים מדוע אי אפשר להתגייר בלי שמירת תורה ומצוות, הרי יהודי שאינו שומר תורה ומצוות עדיין הוא בגדר של יהודי? הם אינם מבינים שיש הבדל מהותי בין אם כבר נולדת יהודי ובין שאתה רוצה להיכנס ולהצטרף ליהדות. כדי להצטרף ליהדות, להיות יהודי, צריך להצטרף לכריתת ברית של עם ישראל עם הקב"ה. משמעות הגיור היא, הצטרפות לכריתת ברית של עם ישראל עם הקב"ה. הקב"ה אינו כורת ברית עם יחידים אלא עם בני ישראל. ועכשיו אם מישהו רוצה לכרות ברית עם הקב"ה, הוא צריך להצטרף לכריתת ברית של עם ישראל עם הקב"ה. זו הסיבה שכל נכרי שמתגייר עובר אותו תהליך גיור שבני ישראל עברו במעמד הר סיני (עיין מסכת כריתות ט, ע"א). כמו במעמד הר סיני, עם ישראל עשו מילה, טבילה וקבלת מצוות, כך הדבר אצל כל נכרי שמתגייר. לכן, אי אפשר להתגייר בלי קבלת מצוות. עם ישראל לא נוצר להיות עם ככל העמים, אלא אנחנו אומה מיוחדת שעושה את רצון אבינו שבשמים על ידי קיום תורה ומצוות.

8. ולסיום אסיים כפי שביארתי לעיל שיסוד הגיור הוא צירוף לכריתת ברית של בני ישראל עם הקב"ה, ולכן זו הסיבה שהנכרי שמתגייר צריך להתגייר בבית דין. בית דין מייצג את הקב"ה וגם את בני ישראל. הנכרי שמתגייר צריך את הסכמת עם ישראל וגם את הסכמת הקב"ה. אם כן, בוודאי בענייני גיור צריך הסכמה ציבורית, הסכמת רוב גדולי הדור. אי אפשר ללכת על מהלך שנוגד דעתם של רבים מגדולי הדור. הרי יסוד הגיור הוא בנוי על הסכמת עם ישראל לקבל את הגר. בשולי הדברים אציין כי צורת הדיבור של הרב אברהם סתיו, הכותב שאלו שמחמירים בגיור אינם מבינים בגיור ורק מצהירים הצהרות, לא די שאינה צודקת, אלא שהיא מעליבה ואינה ראויה כצורת התבטאות כנגד הרב שלמה אבינר שליט"א

4. הרב שלמה אבינר

ש: אבל יש לחץ ציבורי לפתור בעיית 320,000 גוים?

ת: לא פוסקים הלכה על פי לחץ ציבורי, לא משנים את התורה על פי לחץ ציבורי, לא מגדירים מיהו יהודי על פי לחץ ציבורי, – אלא על פי אמת, על פי אמיתה של תורה. ומי שהכניס את הערמונים האלה לאש שיוציא אותם...

גיור קטנים בזמן הזה

הרב נחום אליעזר רבינוביץ

שאלה

ברכת ה' וישע רב

כפי שדיברנו בעל פה, הציר המרכזי בעניין גיור קטנים סובב והולך סביב שאלת ה"זכין לקטן" על ידי בית דין, גם אם ידוע (בגדר "אנן סהדי") שלא ישמור תורה ומצוות, לפי נסיבות חינוכו וסביבתו. השאלה נחלקת לשתיים: האם יש "זכייה" בדבר, להיות יהודי חילוני במקום להישאר נכרי, ואם תמצי לומר כי הזכות אכן קיימת, כפי שנוטה דעת כת"ר, וכי אריך למיעבד הכי? ... אשמח לשמוע דעת כת"ר בנקודת מוקד זו של הגדרת ה"זכין".

בברכה נאמנה.

תשובה

ב"ה, יום שהוכפל בו כי טוב, לסדר 'דרך המלך נלך', התשנ"ז לפ"ק.

לכבוד ידידי הנעלה מוהר"ר... שליט"א, שלום וברכה.

ביחס לשאלתך הטעונה, העומדת עכשיו ברומו של עולמנו, בעניין גיור קטנים בין העולים מרוסיה, כבר דשו הרבה בשאלה זו גדולי הרבנים בדורות עברו.

מכל מקום, אנסה לקצר ולדון רק במה שנראה לפענ"ד נצרך לדיון על המצב הקיים, שהוא מצב חדש שלא היה מעולמים, שנתכנס ציבור כה גדול של עולים שמעמדם כיהודים הוא במקרה הכי טוב מסופק, ובהרבה מקרים ברור שהם אינם יהודים לגמרי, והילדים גדלים בין יהודים, וכבר הולכות ונוצרות בעיות קשות בחברה, בהיות הללו נטמעים בין יהודים, והם פסולי חיתון.

איתא בכתובות (יא, א):

"אמר רב הונא: גר קטן – מטבילין אותו על דעת בית דין. מאי קא משמע לן, דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו? תנינא: זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לאדם שלא בפניו. מהו דתימא גוי בהפקירא ניחא ליה, דהא קיימא לן דעבד – ודאי בהפקירא ניחא ליה, קא משמע לן דהני מילי גדול, דטעם טעם דאיסורא, אבל קטן – זכות הוא לו".

בהמשך מבואר, שהטעם הזה – "זכות הוא לו", נצרך רק "אם אין לו אב, ואמו הביאתו להתגייר" כפירושו של רש"י (שם), או אם הוא יתום הבא מעצמו. אבל אין צורך לסברא זו "בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, דניחא להו במאי דעביד אבוהון".

בעיות שונות יש לברר בהקשר זה.

א. גיור בזמן הזה

כבר עמדו ראשונים על השאלה: איך ניתן לבית דין בזמן הזה להזדקק לגירות בכלל, אפילו של גדולים? הלא בית דין של הזמן הזה אינו אלא בית דין של הדיוטות, וכלשון הטור (ח"מ ס' א) "דשליחותייהו דקמאי עבדין, ומסקינ דלא עבדין שליחותייהו אלא במידי דשכיחא ואית ביה חסרון כ"ס", ולכאורה שני אלה אינם בגירות (וראה בית יוסף שם). ובפרישה (שם) מסביר שמשמעות התנאים "דשכיח ויש בו חסרון כ"ס" היא משום תקנת הציבור "שלא תנעל דלת בפני לוויין". וראה בסמ"ע (שם ס"ק ג) שכתב: "ונראה לי דהוא הדין לשאר עניינים גדולים, שהרי מצינו שאמרו לקבל גרים בזמן הזה, אף על גב דלא שכיח". נראה שבכנותו גירות "עניין גדול", נגרר אחרי הר"ן (הובא בבית יוסף שם), "דמקבלין גרים אף על גב דלא שכיח, דלהכניס אדם תחת כנפי השכינה עדיף מממונא דשכיח".

הרי מפורש שעצם הכנסת אדם יחיד תחת כנפי השכינה נחשב "עניין גדול", השווה בערכו לתקנת הציבור "שלא תנעל דלת בפני לוויין". מעתה, בנידון שלנו, המדובר הוא לא בלבד בהכנסת אדם אחד או אפילו רבים תחת כנפי השכינה, אלא שיש פה תקנה דחופה לטובת הציבור כולו, שהרי אם הקטנים הללו לא יגורו כדן, הלא מן הסתם גויים לא יהיו מצויים להם תמיד לישא, ואף ישראל לא יוכלו לישא, וכמו שאמרו במסכת גיטין (מג, ב) לגבי חצי שפחה חצי בת חורין שכפו את רבה לשחררה כי "מנהג הפקר נהגו בה", ועינינו הרואות כמה הפקרות מתפשטת בחברה, ואחריתה מי ישורנה. והרי בענייננו אין המדובר בתקנה חדשה, שהרי בית הדין מגיירים קטן מצד הדין כמו שנתבאר, שעצם הגיור הוא "עניין גדול"; אבל אם נימנע מלהזדקק לעניין גדול זה – ההימנעות הזאת, לאיזו תכלית שתהיה, עלולה להמיט אסון גדול על הציבור, שתיווצר קבוצה גדולה של מופקרים ומופקרות, חס וחלילה. הרי בגלל סיכון כזה תיקנו לעקור איסור ולשחרר חציה שפחה, וכך נפסק להלכה ברמב"ם (הל' עבדים ט, ו).

וראה שכתב רבינו הגדול (שם): "כופין את רבה ומשחררה כדי שתנשא ויסור המכשול, וכן כל כיוצא בזה". הרואה יראה ששחרור שפחה הוא בעצם גירות, כיון שבכך הוא מכניסה לקהל ישראל. ובעניין זה אין שואלין אותה מה רצונה, אלא כיון שהאדון – יש לו רשות עליה, מכניסה לכלל ישראל כדי להסיר המכשול. וראה תשובות הרמב"ם (בלאו ס' ר"ח, עמ' 387) שרבינו הגדול הסתמך על תקדים כזה למעשה, וכתב: "וכבר מצינו שחכמי התלמוד התירו לעבור על אסורי הנאה ושחררו אמתא עד שלא נשאר מכשול לפריצים (גיטין לח, א), ואיך נסכן אנו בבנות ישראל לצאת לתרבות רעה?". והרי גם דבר זה אינו ודאי, כי מי יערוב לנו שתמצא בחור מישראל להינשא לו? אלא כך הוא דרכו של עולם, ואנו סומכים על כך שאם תהיה מותרת לבוא בקהל – מן הסתם יוסר המכשול. והרי בנידון שלנו, קל וחומר בן קל וחומר הוא שצריך להסיר המכשול, כי גדול הוא לאין ערוך, ובוודאי נכלל דבר זה במה שמכנה הרמב"ם "כל כיוצא בזה". ואף על פי שגדולים החמירו בדורות האחרונים לא לגייר קטנים כי אם בתנאים מאוד מסוימים, וגדרו גדרים שונים בזה, הלא ברור שכל אלה אינם אלא חששות בעלמא, שהרי מעיקר הדין "עניין גדול" הוא הגיור, וכנגד החששות ההם עומד מכשול גדול לכל הציבור כולו.

ב. הגיור כזכות

יש שהעלו חשש, שאם אין שום הבטחה שהמגור יתחנך על ברכי התורה והמצוה – שוב אין כאן זכות, שהרי מן הסתם, כשיגדל ימשיך באורח החיים שאליו הורגל בבית הוריו או בבית קרוביו הגויים. ברם, כתבו התוספות במסכת סנהדרין (סו, ב ד"ה קטן): "ונראה דזכיייה דגירות לא דמי לשאר זכיות. דמה שבית דין מטבילין אותו, אינם זוכין בעבורו, אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה. והא דפריך בכתובות (יא, א): תנינא זכין לאדם שלא בפניו; ומשני: מהו דתימא גוי בהפקירא ניחא ליה – היינו משום דאם הייתה חובתו, לא היה לבית דין להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה. ואפילו בתינוק דלאו בר דעת – חשיב גר".

כלומר, כיון שאין כאן עניין של זכיה רגילה, ברור שאין חלות הגירות תלויה כלל באפשרות לזכות בעבור הקטן. הגירות חלה מכל מקום. הגמרא מעלה את השאלה של זכות רק מפני שאינו ראוי לבית דין לעסוק בדברים שהם חובה לבני אדם. בית דין, ראוי להם לפעול כאביהם של יתומים וכן של כל הנצרכים, והיינו שפירש רש"י (כתובות יא, א ד"ה על דעת בית דין): "והן נעשין לו אב". כלומר, כיון שמעיקר הדין בית דין יכולים לגייר גוי קטן, וכיון שלהכניס נפש אחת תחת כנפי השכינה זהו "עניין גדול", לפיכך ראוי לבית דין להכניס עצמם בדבר זה ולהיעשות לו אב. אבל, כל זה אמור רק אם אין כאן חובה לו, אבל במקום חובה, כיון שאין אחריותו של גוי קטן מוטלת על בית דין מתחילה – אין לבית דין "להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה". אילו היה מדובר בישראל יתום, הרי בית דין חייבין לטפל בו מכל מקום, ואפילו יש מקצת חובה בדבר. אבל בגוי – אין בית דין מזדקק אלא משום שיש כאן "עניין גדול", והוא דווקא שלא יהיה בו חובה.

מעתה נראה אנו, איזו חובה יכולה להיות כאן? ברור שעצם הגירות הוא זכות גדולה, שהרי הוא נכנס תחת כנפי השכינה, וממילא אף הוא נכלל במה ששנינו (סוף מכות): "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: 'ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר' (ישעיה מ"ב, כא)". ופירש הרמב"ם (שם): "מחמת רבוי המצוות, אי אפשר שלא יעשה האדם אחת בכל ימי חייו בשלימות, ויזכה להשארות הנפש באותו המעשה". ומביא שם דוגמא של מעשי צדקה וגמילות חסדים, שרוב בני אדם תזדמן להם מצוה כזו.

שמה תאמר, הלא כנגד מעשה אחד של מצוה, אם לא יחנכוהו לתורה ויראת שמיים הלא מן הסתם יעבור כמה וכמה עבירות חמורות כקלות בחיבי כריתות ומיתות וכיוצא בזה! זה אינו, כי קלקלתו – תקנתו. הלא כבר פירש רבינו הגדול (הל"מ מ"ג, ג) במי שחי "לבין הגויים וגדלוהו הגויים על דתם – שהוא אנוס", והוא פטור מכל העונשין. היינו שהשוו בגמרא (שבת סו, ב) תינוק שנשבה בין הנוכרים וגר שנתגייר בין הנוכרים – שניהם אינם חייבים אלא חטאת אחת, כאשר יודעו על כל סוג עבירה שעברו. אבל מעונשין – ודאי פטורים הם. נמצא שהגירות היא זכות גדולה, ואין שום אפשרות של חובה כלל.

ג. הצורך החיוני שבגיור בימינו

ואמנם, הרואה יראה בכמה תשובות של גדולי הפוסקים בדורות האחרונים שפקפקו בזכות הגיור, אבל מבין השיטין עולה ברור שעיקר החשש שלהם היה כדי להרתיע את בחורי ישראל שלא יקחו להם נשים מכל אשר בחרו מגויי הארץ, ורצו לגדור גדר כדי להרחיקם מקהל ישראל. ראה למשל דבריו היוצאים מלב כואב של הגר"י וינברג זצ"ל, בספרו שרידי אש (ח"ב ס' צו): "אין לנו ללמד זכות

על אלה שנשאו נוכריות. אדרבה, עלינו להתרחק מהם ולהיבדל מהם, ולהכריז על בניהם ובנותיהם שהם גויים גמורים ואסור להתחתן בהם".

ודאי שבתנאי החיים בגולה – צדקו דבריהם, וחייבים דייני ישראל לעמוד על המשמר לא ליתן יד לפושעים. אבל לא כן המצב היום בארץ. ההימנעות מלגייר קטנים, לא רק שלא תתרום להרתיע מפני נישואי תערובת, אדרבה – היא תביא להתפשטות המגיפה בצורה נוראה, רח"ל. לפיכך, בנידון שלנו, ברור שאין להוסיף סייגים וגזרות אלא שיש להעמיד הדין על תלו, ולהכניס כל הנפשות הללו תחת כנפי השכינה בלי היסוס ובלי שהיה כלל וכלל.

מובן מאליו שאחרי שבית דין מגייר קטנים ובכך נעשה להם אב, צריך לטפל בצרכיהם הרוחניים, וצריך למשוך אותם בעבותות אהבה לחינוך יהודי כראוי. חייבת החברה שלנו לספק להם בתי ספר שבהם ילמדו להתקרב לתורה ומצוות, ואין צריך לומר שיש לנסות לשכנע את ההורים שגם הם יתקרבו ליהדות. אבל בשום אופן אין להעמיד תנאים כאלה או אחרים לעצם גיור הילדים, שהוא תקנת הציבור כולו. כך נראה לפענ"ד, וה' יצילנו משגיאות. ויתקיים בנו מהרה מקרא כתוב (ישעיה 10, 5): 'והביאו את כל אחיכם מכל הגוים', ואומר (ישעיה 56, יט): 'וגלתי בירושלם וששתי בעמי'.

לסיכום: מעיקר הדין מותר לגייר קטנים בזמן הזה. התנגדות הפוסקים נבעה בעיקר מחשש של התבוללות – שבחורי ישראל יקחו נשים נכריות ויבקשו לגייר הילדים, אולם כיום המצב הוא הפוך, שדווקא אי הגיור עלול להביא לסכנה זו. מאחר שמדובר בסכנה ממשית של התבוללות יש להעמיד את הדברים על עיקר הדין ולגייר קטנים על פי בקשת הוריהם.